

ادله اثبات دعاوی کیفری

گروه پژوهشی حقوق دانشگاه علوم اسلامی رضوی

- صادق باقری، سید حسین حسینی، یعقوب خاوری
- سید احمد سجادی نژاد علیه السلام، علی اصغر صائمی، غلام حیدر علامه، مهدی علیزاده

تطبیق با قانون مجازات اسلامی و قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲

حجت الاسلام دکتر عبدالرضا اصغری (استادیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی)
و دکتر کاظم خسروی (مدیرس دانشگاه علوم اسلامی رضوی)

عنوان و نام پدیدآور: ادله اثبات دعوی کیفری / نویسنده: کاظم خسروی / حقوق دانشگاه علوم اسلامی رضوی: ویراست جدید و تطبیق با ق.م.ا.وق.آ.د.ک ۱۳۹۲ عبدالرضا اصغری، کاظم خسروی: ویراستاران علیرضا پوراسماعیلی (اسماعیل آبادی)، محمدعلی قاسمی.

وضعیت ویراست: ویراست ۲.

مشخصات نشر: مشهد: دانشگاه علوم اسلامی رضوی، انتشارات، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۴۲۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۶۷۳-۵۰-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: چاپ قبلی: دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ۱۳۸۲. (۳۴۰ ص.)

یادداشت: چاپ هفتم.

یادداشت: کتابنامه: ص. [۴۱۳] - ۴۲۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: ادله اثبات دعوی (فقه)

Evidence, Demonstrative (Islamic law)

ادله اثبات دعوی -- ایران

Evidence, Demonstrative-- Iran

حقوق جزا -- ایران

Criminal law -- Iran

شناسه افزوده: اصغری، عبدالرضا، ۱۳۴۴-، ویراستار

شناسه افزوده: خسروی، کاظم، ۱۳۶۷ اردیبهشت-، ویراستار

شناسه افزوده: دانشگاه علوم اسلامی رضوی. گروه حقوق

شناسه افزوده: دانشگاه علوم اسلامی رضوی. انتشارات

رده بندی کنگره: BP۱۹۵/۴

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۵

شماره کتابشناسی ملی: ۹۱۹۸۶۷۸

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

ادله اثبات دعاوی کفری

تألیف: گروه پژوهشی حقوق دانشگاه علوم اسلامی رضوی

(صادق باقری، سید حسین حسینی، یعقوب خاوری، سید احمد سجادی نژاد، علی اصغر هاشمی، غلام حیدر علامه، مهدی علیزاده)
ویراست جدید و تطبیق باق.م.ا.ق.آ.د.ک. ۱۳۹۲: حجت الاسلام دکتر عبدالرضا اصغری (استادیار دانشگاه علوم اسلامی رضوی)

و دکتر کاظم خسروی (مدیرس دانشگاه علوم اسلامی رضوی)

ویراستار: دکتر علیرضا پوراسماعیلی (اسماعیل آبادی) و دکتر محمدعلی قاسمی

طراح جلد: جلیل یزدانی

چاپ اول: ۱۴۰۲

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

مسئول نشر و ناظر چاپ: علی اصغریار

حروف چینی و صفحه‌آرایی: واحد نشر اداره برنامه ریزی و خدمات پژوهشی

ناشر: انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

مرکز توزیع: مشهد مقدس، حرم مطهر، انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی

صندوق پستی: ۹۱۷۳۵-۱۱۹۳ تلفن و دورنگار: ۰۵۱-۳۲۲۳۶۸۱۷

www.razavi.ac.ir

حق چاپ محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۷ سخن ناشر
۲۱ فصل اول: شرایط استماع دعوی
۲۱ گفتار اول: کلیات
۲۱ ۱. «شرط»
۲۲ ۲. «دعوی»
۲۲ ۳. «مدعی» و «منکر»
۲۳ ۴. «قضا»
۲۵ گفتار دوم: شرایط استماع دعوی
۲۵ ۱. عاقل بودن مدعی
۲۷ ۲. بالغ بودن مدعی
۲۷ الف. مفهوم بلوغ
۳۱ ب. بلوغ، شرط استماع دعوی
۳۴ ج. عدم استماع دعوای صغیر
۳۴ یک. مبنای عدم استماع
۳۴ دو. ادله بی اثر بودن فعل و قول صغیر
۳۸ د. ادله مؤثر بودن فعل و قول صغیر
۴۲ هـ. ادله حجرو اطلاقات قضا در قرآن و روایات

- ۱۱۶ شش. قید به نفع دیگر و به ضرر خود
- ۱۱۶ گفتار دوم: ادله اعتبار اقرار
- ۱۱۶ ۱. دلیل نقلی
- ۱۱۷ الف. قرآن مجید
- ۱۱۸ ب. سنت
- ۱۱۹ ج. اجماع
- ۱۲۰ ۲. دلیل عقلی
- ۱۲۱ گفتار سوم: انواع اقرار
- ۱۲۱ ۱. شفاهی و غیر شفاهی
- ۱۲۵ ۲. ضمنی و غیر ضمنی
- ۱۲۷ ۳. اقرار در دادگاه و خارج از دادگاه
- ۱۲۷ الف. اقرار در دادگاه
- ۱۲۷ ب. اقرار در خارج از دادگاه
- ۱۲۸ یک. اقرار شفاهی
- ۱۲۸ دو. اقرار کتبی
- ۱۲۸ گفتار چهارم: اقرارهای غیر معتبر
- ۱۲۸ ۱. اقرار کذب
- ۱۲۹ ۲. اقرار مبتنی بر اشتباه
- ۱۲۹ ۳. اقرار مبتنی بر شکنجه، تهدید و اغفال
- ۱۳۲ گفتار پنجم: کمیت اقرار در قتل
- ۱۳۲ نظریه اول
- ۱۳۴ نظریه دوم
- ۱۳۶ گفتار ششم: اثبات اقرار با شهادت
- ۱۳۸ گفتار هفتم: تعارض اقرارها
- ۱۴۱ گفتار هشتم: تطبیق مواد قانونی اقرار با قول مشهور فقها
- ۱۴۱ ۱. کیفیت اقرار در قانون مدنی و قول مشهور فقها
- ۱۴۱ ۲. اقرار اشاره‌ای و کتبی در قانون مدنی و قول مشهور فقها
- ۱۴۲ ۳. شرایط صیغه اقرار در قانون مدنی و فقه
- ۱۴۲ الف. تنجیز
- ۱۴۳ ب. صراحت

۱۴۳	۴. شرایط مقرّر در قانون مدنی و قول مشهور فقها
۱۴۶	۵. شرایط مقرّر در قانون مجازات اسلامی و قول مشهور فقها در باب قتل
۱۴۷	۶. شرایط مقرّر در قانون مدنی و قول مشهور فقها
۱۴۸	۷. ولی دم در قانون مجازات اسلامی و فقه
۱۵۰	۸. تصدیق و تکذیب مقرّر در قانون مدنی و قول مشهور فقها
۱۵۱	۹. شرایط مقرّب در قانون مدنی و قول مشهور فقها
۱۵۲	۱۰. حکم مجهول بودن مقرّب در قانون مدنی و قول مشهور فقها
۱۵۳	۱۱. مصادیق مقرّب در قانون مدنی و قول مشهور فقها
۱۵۳	۱۲. مصادیق مقرّب در قانون مجازات اسلامی و قول مشهور فقها
۱۵۵	۱۳. حکم انکار بعد از اقرار در قانون مدنی و قول مشهور فقها
۱۵۵	۱۴. حکم انکار بعد از اقرار در قانون مجازات اسلامی و قول مشهور فقها
۱۶۱	فصل چهارم: شهادت
۱۶۱	گفتار اول: مبانی فقهی شهادت (جمعه)
۱۶۲	۱. تعریف لغوی و اصطلاحی شهادت
۱۶۲	الف. تعریف لغوی شهادت
۱۶۲	ب. تعریف اصطلاحی شهادت
۱۶۲	۲. شرایط شاهد
۱۶۵	الف. بلوغ
۱۶۹	ب. عقل
۱۷۱	ج. ایمان
۱۷۱	یک. شهادت کفار
۱۷۳	دو. شهادت مسلمان غیرمؤمن
۱۷۵	د. عدالت
۱۷۶	یک. تعریف عدالت
۱۷۶	دو. رعایت مروت
۱۷۸	هـ. طهارت مولد (حلال زاده بودن)
۱۷۹	و. انتفای تهمت در شاهد
۱۸۰	یک. موارد جلب منفعت
۱۸۵	دو. موارد دفع ضرر به وسیله شهادت
۱۸۶	اول. عداوت دنیوی

۲۴۹	سه. صفات
۲۴۹	چهار. جنسیت
۲۵۰	پنج. محل اداء
۲۵۰	۱۳. نظریه کارشناس و شهادت
۲۵۴	گفتار سوم: شهادت و روان شناسی قضایی
۲۵۵	الف. میزان اعتبار شهود عینی
۲۵۶	ب. خصلت نقصانی شهادت
۲۵۷	ج. تجارب آزمایشگاهی
۲۵۸	۱. خاطرات و نتیجه گیری روانی
۲۵۹	۲. صداقت و حالات هیجانی
۲۶۰	۳. نتیجه گیری از راه مبالغه
۲۶۱	۴. عادت روانی
۲۶۲	۵. تأثیر زمان
۲۶۲	۶. شهادت کتبی (زندادان شاهد)
۲۶۳	۷. شهادت های پیاپی
۲۶۴	۸. ادای شهادت خود به خود و ادای شهادت پس از پرسش
۲۶۴	۹. تدارک ادای شهادت
۲۶۵	۱۰. احساس زنگ
۲۶۵	۱۱. شرایط روشنایی
۲۶۶	۱۲. تشخیص کمیت ها
۲۶۶	۱۳. ادراکات بساوابی
۲۶۷	۱۴. حواس بویایی و چشایی
۲۶۸	۱۵. حس سامعه
۲۶۹	۱۶. امور و اشیای عادی
۲۶۹	۱۷. فرهنگ
۲۷۱	۴. ارزش شهادت در شرایط فعلی
۲۷۷	فصل پنجم: علم قاضی از دیدگاه فقیهان امامی
۲۷۹	گفتار اول: کلیات
۲۷۹	۱. تعریف لغوی و اصطلاحی علم
۲۸۰	علم عادی

۲۸۱	۲. تعریف لغوی و اصطلاحی قاضی
۲۸۳	۳. بررسی انواع علم و ارزیابی آنها
۲۸۳	الف. ارزش قضایی علم یقینی و عادی از نظر فقیهان و حقوقدانان اسلامی
۲۸۴	ب. مقایسه علم عادی و ظن (اطمینانی) متأخر به علم
۲۸۶	ج. اطمینان در عرف فقیهان و حقوقدانان
۲۸۹	د. کشف واقع و یقین فلسفی یا فصل دعاوی و علم عادی
۲۹۱	۴. بررسی حقّ الله و حقّ الناس
۲۹۲	الف. تعریف لغوی حق
۲۹۲	ب. تعریف اصطلاحی حق
۲۹۳	ج. تعریف اصطلاحی حقّ الله و حقّ الناس
۲۹۵	د. ضرورت شناخت حقّ الله و حقّ الناس و آثار قضایی آن دو
۲۹۷	گفتار دوم: دیدگاه‌های فقیهان امامی درباره حجیت علم قاضی
۲۹۸	۱. بررسی ادلّه مخالفان اعتبار علم قاضی
۲۹۸	الف. دلیل ابن جنید بر عدم اعتبار علم قاضی
۲۹۹	ب. بررسی دلالت روایات مورد استناد
۳۰۸	۲. بررسی دیدگاه قائلان به تفصیل
۳۰۸	الف. دیدگاه طرفداران حجیت علم قاضی در حقوق الله
۳۱۰	ب. دیدگاه معتقدان به اعتبار علم قاضی در حقّ الناس
۳۱۱	۳. بررسی مبانی فقهی نظریه جواز مطلق استناد قاضی به علم خویش
۳۱۱	الف. اولویت علم قاضی نسبت به بینه
۳۱۴	طریقت یا موضوعیت داشتن ادلّه اثبات دعوی و علم قاضی
۳۱۸	ب. عدم اعتبار علم قاضی و لزوم مخالفت با حجیت ذاتی علم
۳۲۰	ج. اجماع
۳۲۳	د. ملازمه بین عدم حجیت علم قاضی و واجب نبودن اظهار حق و
۳۲۷	۴. علم قاضی و دعاوی مدنی
۳۲۷	نتیجه‌گیری
۳۳۲	گفتار سوم: سیستم‌های «ادلّه قانونی» و «ادلّه اخلاقی»
۳۳۲	۱. نظام قضایی اسلام و سیستم ادلّه قانونی
۳۳۴	علم قاضی و نقش آن در اقناع وجدان از دید فقیهان
۳۳۵	۲. فقها و ارزش قضایی نظر کارشناس

- ۳۳۷ الف. رابطه نظر کارشناس با علم قاضی
- ۳۳۸ ب. جایگاه علم قاضی در مقام تعارض علم قاضی با نظر کارشناس قانونی
- ۳۳۹ ۳. ویژگی های علم قاضی
- ۳۴۴ ۴. نتیجه گیری کلی
- ۳۴۷ **فصل ششم: قسامه**
- ۳۴۸ گفتار اول: کلیات
- ۳۴۸ ۱. تعریف قسامه
- ۳۴۸ الف. تعریف لغوی
- ۳۴۹ ب. تعریف اصطلاحی
- ۳۵۰ ۲. قلمرو قسامه
- ۳۵۰ الف. در قتل و جرح
- ۳۵۲ ب. برای مسلمانان
- ۳۵۳ ج. اثبات قصاص یا دیه یا قسامه
- ۳۵۵ ۳. فلسفه قسامه
- ۳۵۸ ۴. تأسیسی یا امضایی بودن قسامه
- ۳۶۱ ۵. ارتباط قسامه با سایر ادله
- ۳۶۵ گفتار دوم: لوث
- ۳۶۵ ۱. اعتبار لوث در قسامه
- ۳۶۶ ۲. تعریف لوث
- ۳۶۸ الف. شرور، فاسق و فاجر بودن متهم
- ۳۷۱ ب. دشمنی میان مقتول و متهم
- ۳۷۱ ج. وجود اثر قتل بر مقتول
- ۳۷۲ ۳. موارد لوث: حضری یا تمثیلی؟
- ۳۷۵ ۴. شرایط تحقق لوث
- ۳۷۵ الف. عدم تعارض امارات
- ۳۷۶ ب. عدم تکاذب ورثه
- ۳۷۷ ج. حضور متهم در زمان و مکان قتل
- ۳۷۹ د. عدم تبانی
- ۳۸۰ ه. عدم بینه مدعی علیه
- ۳۸۱ گفتار سوم: اقامه قسامه

۳۸۱	۱. مطالبهٔ بیّنه از متهم (مدعی علیه)
۳۸۳	۲. قسامه مدعی
۳۸۳	الف. تعداد قسم
۳۸۳	یک. تعداد قسم در قتل
۳۸۵	دو. تعداد قسم در جراحات
۳۸۷	ب. تکرار قسم
۳۸۷	یک. تکرار قسم در مدعی
۳۸۸	اول. روایات
۳۸۹	دوم. فلسفهٔ تشریح قسامه
۳۹۰	سوم. قیاس قتل با جراحات
۳۹۱	چهارم. اجماع
۳۹۳	دو. تکرار قسم از مدعی علیه
۳۹۴	ج. شرایط قسم خوردن
۳۹۴	یک. بستگان نسبی
۳۹۶	دو. مرد بودن
۳۹۷	سه. آگاهی و جزم به موضوع دعوی
۴۰۱	د. شرایط قسم
۴۰۲	۳. قسامه در صورت تعدد اولیای دم
۴۰۴	۴. قسامه در صورت تعدد مدعی علیهم
۴۰۷	۵. وفات ولی دم در قسامه
۴۰۸	گفتار چهارم: کشف حقیقت، پس از اجرای قسامه
۴۰۸	۱. کشف حقیقت با بیّنه
۴۰۹	۲. کشف حقیقت با اقرار شخص ثالث
۴۱۰	۳. کشف حقیقت به استناد قول مدعی
۴۱۳	کتابنامه

سخن ناشر

«اجتهاد» و «قضا» دو مقوله جدا، اما نزدیک به هم است؛ یکی، نهایت تلاش در به دست آوردن احکام از منابع اسلامی و دیگری، تطبیق احکام به دست آمده بر موضوعات مورد منازعه و اختلاف مردم است. پرورش کشیدن بار مسئولیت این دو، دشوار و اندکی از هوشمندان، توان تحمل آن را دارند. شرایط تصدی قضاوت که مرحله پس از اجتهاد می باشد، مهم و سنگین است و از آن جمله، عدالت و امانتداری قاضی و محافظت بر واجبات است. حکمت آن نیز روشن است، زیرا این قاضی است که شرایط اقامه دعوی را ارزیابی و بر آن اساس، دعوی را رد یا استماع می کند، بر شهود و شهادت و شرایط صحت آن دو و نیز اقرار مقرر نظارت می کند و آنگاه که دلیل خارجی ندارد، از علم خود بهره می گیرد و احیاناً درخواست قسامه نموده و شرایط قسم خورندگان را ارزش گذاری می کند و در یک جمله، بر اساس ادله ای که خود، صحت و سقم آنها را به قضاوت نهشته است، نسبت به جان، مال، ناموس و عرض مردم تصمیم می گیرد.

حال اگر قاضی بر نفس خویش غالب نیامده و به حکم خدا سر نسپرده باشد، به جای دادگری و عدل و انصاف، بیدادگری و ظلم و اجحاف روا خواهد داشت. پس قضا تنها دورو دارد، یک روی آن، عدل است که آبادانی عالم از آن می باشد و روی

دیگرش ظلم است که عالم آباد را به ویرانه بدل می‌کند. جهل و خطا نیز مانع این اثر وضعی نمی‌شود و حتی عدل از روی جهل، بی‌کیفر نمی‌ماند.

ارسال رسل و انزال کتب و سپس تهدیدها و اندازها، همه و همه برای این است که عدل، اقامه و تنومند شود و باطل فروریزد و برباد رود، حق مظلومان ستانده و به آنان بازسپرده شود و جان و مالشان در امن و امان باقی بماند. پس قضاوت، مقامی خطیر است که جز نبی و وصی و خالصان امت، کسی را یارای تحمل آن نیست.

کتاب پیش رو، مجموعه مباحثی است که با تلاش جمعی از پژوهشگران دانشگاه علوم اسلامی رضوی به ثمر نشسته است. در این کتاب، پس از تبیین شرایط اقامه دعوی، به توضیح و بررسی ادله فراروی قاضی پرداخته شده است. پژوهشگران محترم در بررسی شرایط اقامه دعوی، به این موضوعات پرداخته‌اند: بلوغ و عقل، عدم حجر به دلیل سفه، اجنبی نبودن از عدل، وجود مدعی علیه، اثر داشتن دعوی، معلوم بودن اجمالی مورد دعوی، جازم بودن مدعی و معین بودن مدعی علیه که گفته می‌شود برای اقامه دعوی لازم است.

در ادامه، ادله چهارگانه اثبات دعوی شامل اقرار، شهادت، علم قاضی و قسامه در باب جنایات به تفصیل مورد بحث قرار گرفته که امید است مفید واقع شود.

در پایان، یاد و خاطره پژوهشگر فقید، سید احمد سجادی نژاد را که یکی از مباحث این کتاب به قلم او نوشته شده است، گرامی می‌داریم و برای او آمرزش الهی را مسئلت می‌کنیم. همچنین شایسته است از اساتید محترم، آقایان حجة الاسلام و المسلمین سادات حسینی و عبدالرضا جوان جعفری که مساعدت‌های علمی آنان پشتوانه ارزنده‌ای برای پژوهشگران بود، سپاسگزاری نماییم و تلاش و کوشش پژوهشگران محترم، آقایان صادق باقری، سید حسین حسینی، یعقوب خاوری، علی اصغر صائمی، غلام حیدر علامه و مهدی علیزاده را که این اثر به همت اینان به ثمر نشسته است، ارج نهیم. و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین.

انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی